

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

УДК [070.48:37](477)''19''

С. М. Лобода,

доктор педагогічних наук, доцент

(Луганський національний університет імені Тараса Шевченка)

ПЕРІОДИЗАЦІЯ СТАНОВЛЕННЯ Й РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРЕСИ ХХ СТОЛІТТЯ ЯК ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Обґрунтовано в контексті суспільних і педагогічних детермінант періодизацію розвитку української педагогічної періодичної преси у ХХ столітті. Висвітлено зміст, напрями, специфіку проблеми педагогічної творчості вчителя в різних періодах розвитку педагогічної преси, урахувавши провідні ідеї української освіти досліджуваного хронологічного проміжку. Визначено, що вивчення української педагогічної періодичної преси й педагогічної публіцистики дає можливість використовувати історичну спадщину у формуванні творчої особистості педагога в умовах сучасного вищого навчального закладу.

Постановка проблеми. Рівень розвитку сучасної науки дає можливість розглянути українську педагогічну пресу як унікальний феномен віддзеркалення етапів розвитку національної системи освіти й педагогічної творчої думки; дати відповіді на питання: які чинники й процеси сприяли її розвитку, а які гальмували або навіть руйнували її поступ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історіографію досліджуваної проблеми умовно ділимо на чотири етапи: I – (1900 – 1920 рр.); II – (1920 – 1990 рр.); III – (1991 р. – донині). Чисельні праці педагогів початку ХХ століття, які були фундаторами, редакторами, активними дописувачами періодичних видань (М. Астерман, А. Готалов-Готліб, А. Зільберштейн, С. Русова, Я. Ряппо, Я. Чепіга та ін.), висвітлюють процес побудови українського педагогічного друку крізь призму нагальних завдань формування вітчизняної системи освіти. В умовах формування тоталітарного радянського режиму, починаючи з 30-х рр. ХХ століття, науковий пошук відбувався в межах партійно-класового підходу, що призвело до виведення з кола наукової уваги, а згодом і до забуття, окремих груп періодики, зокрема національно-патріотичної, і не дозволяло відтворити цілісну картину розвитку української освіти та педагогічної думки. Головні здобутки окресленого часу належать українським науковцям країн Західної Європи та західноукраїнських земель, що входили до складу Польщі, Румунії й Чехословаччини. Заслужують на увагу праці істориків, журналістикознавців А. Животка і Ю. Тернопільського, які містять окремі розділи саме про українську педагогічну пресу, умови її зародження й функціонування. Зрозуміло, зарубіжні дослідники не мали достатньої документальної бази, оскільки більшість архівних та інших документальних джерел була їм недоступна. Радянські історики педагогіки особливо в 50 – 70-і рр. основну увагу приділяли дослідженню питань виховання й народної освіти, які відбилися на шпальтах демократично налаштованої ("революційно-демократичної") загальної та педагогічної преси другої половини ХІХ століття (журнали "Современник", "Русская мысль", "Журнал для воспитания", "Вестник воспитания") і більшовистської преси початку ХХ століття (газети "Звезда" та "Правда"). У дисертаційних працях наголошено на визначальній ролі означених пресових видань у суспільно-педагогічному русі того часу (В. Авроров, Н. Борисенко, С. Лисова, Л. Нефьодова, З. Полуяктова). Дослідження цих науковців відчутно тенденційно. Соціально-педагогічні й культурологічні зрушення, що відбулися наприкінці 80-х – на початку 90-х рр. ХХ століття, відзначені подоланням штампів у висвітленні історичного процесу. У джерелознавчих працях усе більше уваги приділено пресі, дисертаційні роботи з історії педагогіки містять значні огляди періодичних видань як достовірного історичного джерела, в якому в невикривленій формі збережено надбання вітчизняної педагогіки (О. Адаменко, Л. Березівська, С. Золотухіна). З'явилися дослідження (Л. Березівська, Н. Дічек, Н. Побірченко, О. Сухомлинська, Т. Філімонова та ін.), у яких відновлено біографії, проаналізовано творчий доробок видатних українських педагогів-публіцистів, імена яких на тривалий час було викреслено з педагогічної науки. Заслужує на увагу докторська дисертація І. Зайченка "Проблема української національної школи в пресі другої половини ХІХ – початку ХХ ст.", у якій крізь призму проблеми становлення української національної школи подано узагальнену характеристику діяльності українських пресових видань кінця ХІХ – початку ХХ століття.

Аналіз наукових праць учених, які безпосередньо чи опосередковано торкалися окресленої в дисертації проблеми, свідчить, що сучасна історія педагогіки не має наукових досліджень загальноукраїнського масштабу, у яких було б розкрито, наскільки періодична преса відобразила стан, розвиток педагогічної думки, зокрема проблеми педагогічної творчості вчителя, в обраних нами хронологічних межах.

Мета статті – обґрунтувати основні періоди розвитку української педагогічної періодичної преси у ХХ столітті як чинника формування педагогічної творчості вчителя.

Виклад основного матеріалу дослідження. На наш погляд, при визначенні основних періодів розвитку української педагогічної преси, передусім, варто урахувувати специфіку генези педагогічної думки й історію

розвитку освіти. В історико-педагогічному плані предметом дослідження може стати й педагогічна практика [1; 2], і сприйняття, обговорення її суспільством, розуміння, трактування цього процесу окремими його представниками: ученими, педагогами-практиками, організаторами системи освіти [3; 4]. Коли в такий спосіб підходити до вивчення педагогічної дійсності, педагогічні факти набувають особливого характеру, трансформуючись у комплекс уявлень, поглядів – педагогічних ідей. За такого підходу педагогічна ідея виступає як квінтесенція педагогічної думки, концентрація та вираження найбільш глибинних, стійких (константних) напрямів (тенденцій) її розвитку [5; 6].

У межах нашого дослідження поняття "педагогічна ідея" є одним із центральних і методологічно важливих. Уточнимо поняття "педагогічна ідея" щодо завдань нашого дослідження. Педагогічні ідеї – тенденції, характерні для всього ходу розвитку педагогічної теорії й відбитої в ній практики, і, крім того, – рушійна сила поступу педагогічної науки [7]. Діалектична сутність (характер) ідей полягає в тому, що вони – результат і в той же час джерело розвитку педагогічної думки [3].

Педагогічна думка, а отже, і педагогічна ідея як найяскравіший її вияв виходить з педагогічної практики, спирається на неї й націлена на вдосконалення цієї практики. Тобто в педагогічній ідеї відбито педагогічний аспект об'єктивної реальності, з якою вона перебуває в тісному взаємозв'язку, відображаючи не тільки минулий чи теперішній стан явища, але й указуючи можливі напрями його руху, розвитку, тим самим позначаючи власну цінність (наукову та освітню) і практичну значущість (Е. Днепров, О. Сухомлинська). При цьому педагогічна ідея відтворює в собі педагогічну дійсність з її наймасштабнішими (глобальними) проблемами. Саме з невіршеності протиріч народжується й розвивається певна ідея, конкретний зміст якої становить судження відносно суперечливого питання, пропозиції шляхів вирішення проблеми. Іншими словами, рушійна сила розвитку ідеї – педагогічна проблема.

Вибудовуючи власну періодизацію української педагогічної преси, ми виходимо з того, що виявлення, виокремлення на основі ретроспективного тематичного аналізу матеріалів педагогічної преси кількох найбільш значущих педагогічних ідей (характерних для вітчизняної педагогічної думки протягом усього шляху її розвитку чи тривалого періоду розвитку освіти) створить підстави для розкриття особливостей змістовного наповнення проблеми педагогічної творчості вчителя на різних стадіях її генези, а також надасть можливість для визначення місця й ролі педагогічної преси в процесі формування творчої особистості вчителя.

У сучасній історико-педагогічній науці напрацьовано конструктивні підходи до осмислення рушійних компонентів педагогічної творчої думки, які базуються, зокрема й на аналізі матеріалів педагогічної преси.

О. Сухомлинська, застосовуючи культурно-антропоцентричний і цивілізаційний підходи, висунула й аргументувала новітню систему періодизації педагогічної думки України "від Київської Русі й по сьогоднішній день", на яку ми спираємося в цій роботі [4: 47-66]. На думку О. Сухомлинської, педагогічна думка "завжди персоніфікована, – на ній лежить відбиток особистості автора (чи авторів) з його смаками, поглядами, віруваннями, переконаннями" [4: 48]. Відповідно до характеристики поглядів, суджень, педагогічної практики того чи іншого діяча виокремлюється досить численна низка ідей. Особистість педагога, мислителя з її світоглядом, громадською позицією, практичним досвідом, урешті-решт, визначає систему його педагогічних ідей та їх характерні особливості.

Таким чином, осмислення провідних чинників, що зумовлюють періодизацію нашого дослідження, потребує виокремлення провідних педагогічних персоналій.

Спираючись на праці О. Сухомлинської, Л. Березівська доводить необхідність і показує можливість виокремлення провідних педагогічних ідей, розглядаючи особливості їх розвитку в процесі реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті [8: 153-211]. Суттєві тенденції (позитивні чи негативні) розвитку теорії й практики освіти дослідниця розкриває зокрема й на основі аналізу педагогічних концепцій, поглядів видатних українських педагогів і організаторів освіти ХХ століття, які характеризують вітчизняну педагогічну думку як самостійну систему педагогічних ідей, детермінованих конкретно-історичними, соціально-політичними й культурними умовами.

Періодична преса – надзвичайно цінний історичний матеріал, який відображає етапи розвитку української освіти й стадії генези педагогічної думки. Під час визначення педагогічних ідей як предмета дослідження ми керувалися, головним чином, висновками двох вищезгаданих авторів.

Як рушійні елементи розвитку української педагогічної преси нами виділено такі педагогічні ідеї, як: українська національна школа; педоцентризм; трудова школа; комуністичне виховання; інноваційні ідеї вчителів-новаторів; єдиний інформаційно-освітній простір.

Педагогічні ідеї як магістральні напрями розвитку педагогічної думки зароджуються, формуються й набувають означені якісні характеристики не стихійно, а під могутнім впливом глибинних шарів культури, які випробовують усі без винятку форми людської діяльності, усі соціальні сфери [9]. Зрозуміло, що така сфера, як освіта й тісно пов'язана з нею педагогічна теорія не є винятком. У науково-педагогічній літературі підкреслено, що освіта становить історико-культурний феномен, має національний характер [1; 2; 4: 47-66; 5]. Отже, як і педагогічна думка, педагогічні ідеї не можуть не нести на собі глибокого відбитку національної специфіки всієї культури (національних особливостей). Ця особливість педагогічної ідеї – її культурна зумовленість – є досить вагомою, її ігнорувати неможливо.

Складний розвиток української педагогічної преси ХХ століття потребує якнайширшого міждисциплінарного погляду на періодизацію розвитку української педагогічної преси. Українські науковці в галузі мовознавства, літературознавства, журналістикознавства, історії освіти збагатили історіографію дослідження української

періодичної преси взагалі й педагогічної зокрема. Для історії педагогіки, на наш погляд, ці розвідки є цінними з фактологічної точки зору, а також під час порівняння й оцінювання тих чи інших процесів, що відбувалися в історії становлення вітчизняної преси, на тлі якої розвивалася українська педагогічна преса, й історії освіти, нагальні завдання якої стимулювали й спрямовували розвиток педагогічних часописів.

Перші спроби періодизації історії української періодичної преси, на загальному тлі якої виокремлювалася й вітчизняна педагогічна періодика, знаходимо в працях учених і громадських діячів, журналістикознавців другої половини ХІХ – початку ХХ століття (М. Возняк, Б. Грінченко, М. Грушевський, С. Єфремов, В. Ігнатієнко, І. Кревецький, В. Щурат та ін.). Концептуальні положення цих досліджень є певними орієнтирами й для сучасних наукових розвідок у галузі вивчення періодичних джерел.

Аналіз представлених у науковому доробку істориків, журналістикознавців історичних і соціокультурних засад періодизації історії вітчизняної періодики допоможе нам сформулювати принципи й підходи періодизації української педагогічної періодичної преси з позицій історії педагогіки, у контексті проблеми педагогічної творчості вчителя.

Для вирішення питання періодизації в нашому дослідженні вагоме значення мали праці з історії української журналістики вітчизняних діячів культури й літератури другої половини ХІХ – початку ХХ століття (І. Франко, О. Маковей, М. Грушевський, Б. Грінченко, С. Єфремов та ін.), у яких українська періодика розглядалася як культурне явище, залежне від національної свідомості народу, насиченості політичного життя та інших чинників [10; 11: 1; 12: 118-128; 13: 111-126; 14: 194-470]. У статтях, нарисах письменники зазначали, що періодика не тільки відтворює дійсність у різних інформаційних формах, але й активно на неї впливає. Порівняльний аналіз цих праць дає можливість розкрити педагогічну періодіку в багатогранному вимірі явищ вітчизняної культури, дати відповіді на питання: які чинники й процеси національно-культурного руху сприяли її розвитку, а які гальмували або навіть руйнували її поступ.

Але на тривалий час здобутки національно-культурного підходу до аналізу історії преси були забуті. Радянські науковці вибудовували її періодизацію, виходячи, насамперед, з етапів демократичного визвольного руху (філологи М. Жовтобрюх [15: 22-30], П. Федченко [16: 7-8], історики, журналістикознавці О. Дей [17; 18: 9-10], Й. Цьох [18: 9-10]). У вищезгаданих схемах на загальноукраїнській ґрунт переносилася ленінська періодизація визвольного руху в Росії, не враховувалися національні особливості журнально-видавничої справи.

Ближчими до реальності є підходи дослідників української журналістики – представників української еміграції А. Животка [19] і Ю. Тернопільського, які враховували той факт, що "українська преса на етнографічних українських землях розвивалася в різних політичних та економічних обставинах" [20:16-17].

Як показують праці зарубіжних українських дослідників, регіональний компонент багато в чому зумовив розвиток вітчизняної періодичної преси початку ХХ століття. Таким чином, вибудовуючи періодизацію української педагогічної преси ХХ століття, варто враховувати регіональні чинники, оскільки в системах освіти й відповідно в педагогічних періодичних виданнях спостерігалися певні й доволі значні розбіжності, зумовлені суспільно-політичним життям держав, до яких належала певна частина України на різних етапах історичного розвитку. Відповідно до євроінтеграційних процесів, що намітилися в 90-х роках ХХ століття, регіональний компонент став визначатися як провідний чинник розвитку вітчизняної системи освіти, а отже, і фахової преси кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Проблеми періодизації української періодичної преси висвітлено в монографіях і статтях сучасних журналістикознавців, істориків М. Нечитайюка, М. Романюка, І. Михайлина [21: 30-36; 22: 33-38; 23] та ін. У цих дослідженнях пріоритетним є принцип історичної взаємозалежності явищ суспільно-політичного життя, формування громадської думки й виникнення періодичних видань певного спрямування, тематики.

На особливу увагу в контексті досліджуваної проблеми заслуговує періодизація М. Нечитайюка. Учений запропонував хронологічно-проблемний принцип періодизації журналістського процесу, відповідно доповнивши принципом регіональним, як таким, що дає можливість відтворити національно-етнографічну специфіку української преси:

I період – зародження й становлення української журналістики (від найдавніших часів до середини ХІХ ст.);

II період – формування й функціонування журналістських систем (60 – 90-і рр. ХІХ ст.);

III період – українська журналістика в національно-визвольному русі епохи народної революції та світової війни (1898 – 1914);

IV період – українська преса національно-визвольних змагань (1917 – 1921);

V період – національно-патріотична преса Західної України та інша преса 20 – 30-х рр.;

VI період – журнали радянської України 30-х та післявоєнних років;

VII період – українська преса часів Другої світової війни;

VIII період – українська преса національно-визвольного опору (неформальна журналістика);

IX період – українська преса за межами України (преса діаспори) [24: 17-22].

Принципи й підходи, використані в цьому дослідженні, а також загальні висновки безпосередньо вплинули на логіку виділення періодів розвитку української педагогічної періодичної преси в нашому дослідженні.

Аналіз літературознавчих, журналістикознавчих, історичних розвідок з історії розвитку української періодичної преси показав, що преса завжди функціонує в конкретно історичних і національно-культурних умовах, що віддзеркалює між нею й суспільством взаємозв'язки й накладає на них відповідні відносини. Характеристика й осмислення взаємозв'язків і відносин можливі тільки за конкретних умов історичного

розвитку, усвідомлення, осмислення, оцінки та інтерпретації специфіки тих завдань, що ставила перед собою преса в цей період, а також від низки інших чинників, як-от: який соціальний статус періодичної преси був характерний для цієї епохи, яким було ставлення держави й населення до неї. Таким чином, періодичну пресу можна розглядати й досліджувати як соціальний інститут, як комунікативну систему пізнання, освоєння, розкриття закономірностей та механізмів суспільства.

Історіографічний аналіз доводить, що розвиток української педагогічної преси ХХ століття зумовлений розвитком системи освіти й педагогічної науки, а також ростом громадської самосвідомості й низкою соціально-політичних, національно-культурних, індустріально-технологічних чинників.

Визначимо основні соціально-історичні детермінанти, які зумовлюють періодизацію:

- основні історичні події, їхній вплив на подальший розвиток освіти й педагогічну пресу;
- соціальні процеси, що відбуваються в суспільстві;
- внутрішньожурналістські процеси;
- боротьба ідей, напрямів, поглядів у суспільстві, культурі, літературі, освіті;
- готовність суспільства до сприйняття педагогічних ідей;
- розвиток науково-технічної революції.

На нашу думку, науково зважений історичний погляд на розвиток української педагогічної періодичної преси, а в нашому дослідженні й педагогічної творчості українського вчительства, повинен урахувати основні формувальні риси українського науково-педагогічного дискурсу, зумовлені тогочасними соціально-політичними умовами. Відповідно до предмета нашого дослідження визначимо **національно-культурні та суспільно-педагогічні чинники** зародження й розвитку української педагогічної періодичної преси в історії розвитку української системи освіти ХХ століття:

- широку палітру різних дискурсів, концепцій, теорій, підходів, притаманних українській педагогічній думці не лише в діахронічному, а й у синхронічному часовому вимірі [25: 6];
- принципову відкритість українського педагогічного наукового дискурсу початку ХХ століття, який сформувався в результаті взаємовпливу ідей російської, німецької, французької, американської педагогіки та ін.;
- ідеологічну єдність поглядів видатних українських педагогів на ґрунті відродження та збереження української культурної традиції;
- ідеологічну полярність поглядів видатних українських педагогів, яка протягом ХХ століття наповнювала все новим змістом протистояння урядової освітньої політики й прогресивно-творчої позиції педагогів (виключаючи період 1917 – 1920 рр., коли освітню політику націонал-демократичних урядів творили кращі представники вітчизняної педагогіки).

На наш погляд, серед перерахованих є низка провідних чинників, які дають імпульс до виникнення потреби в публіцистичному способі вираження думки: виникнення педагогічних ідей, напрямів, поглядів у педагогічній думці й готовність суспільства до їх сприйняття. Щодо них інші чинники є побічними, але тісно пов'язаними з провідними й залежними від них.

Оскільки провідними чинниками, які впливають на виникнення потреби в публіцистичному способі вираження педагогічної думки, є соціально-педагогічні процеси, боротьба ідей (серед яких основними стали педагогічні ідеї), напрямів, поглядів у суспільстві, культурі, освіті, які так чи інакше впливають на становлення педагогічної періодичної преси, ми вважаємо за потрібне передбачити, що й стадії генези педагогічної творчості відбиватимуться в періодах розвитку педагогічної періодичної преси. Більш того, на нашу думку, генезис педагогічної преси та педагогічної творчості є взаємопов'язаними та взаємозумовленими процесами, що мають спільну соціально-політичну й національну культурну детермінацію. Ідеї, які виникають у суспільстві, потребували нового джерела їхнього вияву, апробації. Таким джерелом стала педагогічна публіцистика.

З іншого боку, сама публіцистика, що отримала новий зміст, шукала й знаходила нові форми вираження цих ідей: з'явилися й розвивалися види, форми, жанри публіцистики як роду літератури, а також нові типи періодичних видань.

Історіографічний пошук нашого дослідження доводить, що поряд з висвітленням педагогічної проблематики в непедагогічній періодиці відбувалося становлення педагогічної періодики, що становило окремий вияв загального процесу спеціалізації періодичного друку, а також свідчення руху педагогічної думки, який вимагав усе більш конкретного, ґрунтового й професійного вияву.

Уточнимо поняття "стадія", "період" і "етап", які є ключовими для формування структури будь-якої періодизації. Під періодом ми розуміємо проміжок часу, що охоплює який-небудь завершений процес. У середині періодів виділяємо певні етапи. Етап – відрізок часу, ознаменований якісними змінами, подіями. Стадія – це щабель розвитку якого-небудь процесу, що характеризується якісними змінами, не завжди пов'язаними часовими межами.

Генезис розв'язання проблеми педагогічної творчості проходить кілька стадій, які, крім суто науково-педагогічних засад, зумовлені фактами появи, зародження, формування, становлення української педагогічної преси як основного інформаційного носія означеної проблеми. Якісні зміни педагогічної думки на цих стадіях відбуваються в певних часових межах і мають ознаки завершеності процесу, тобто, на наш погляд, стадії розв'язання проблеми педагогічної творчості можна визначити часовими межами й сполучити з періодами розвитку української педагогічної преси.

Спираючись на періодизацію педагогічної думки України (О. Сухомлинська), ураховуючи характерні тенденції реформування української системи освіти у ХХ столітті (Л. Березівська), на основі періодизації історії розвитку української загальної преси (М. Нечиталюк), умовно ділимо історію розвитку української педагогічної преси ХХ сторіччя на п'ять періодів, відповідно можна визначити п'ять стадій генези проблеми педагогічної творчості вчителя. Отже, науковий пошук дослідження рухався від класифікації форм педагогічної преси до визначення специфіки їхнього змісту, розкриття способів і механізмів взаємозв'язків між персоніфікованими явищами педагогіки творчості й процесами авторської журналістської практики в соціально-історичному переломленні до прогнозування шляхів і способів зміни педагогічної реальності в процесі педагогічної освіти майбутніх учителів.

Висновки. Таким чином, ретроспективний і системно-функціональний аналіз проблеми педагогічної творчості дав підстави розробити на основі соціально-економічних, суспільно-політичних, а передусім, педагогічних детермінант її періодизацію, визначивши провідні ідеї, а саме: I період (1900 – 1920 рр.: *перший етап* (1900 – 1917 рр.); *другий етап* (1917 – 1920 рр.) – ідея національної школи; II період (1920 – 1930 рр.) – ідеї педоцентризму і трудової школи; III період (1931 – 1960 рр.: *перший етап* (1931 – 1940 рр.); *другий етап* (1941 – 1945 рр.); *третій етап* (1946 – 1955 рр.); *четвертий етап* (1956 – 1960 рр.) – ідеї комуністичного виховання; IV період (1961 – 1990 рр.: *перший етап* (1961 – 1984 рр.); *другий етап* (1985 – 1990 рр.) – інноваційні ідеї учителів-новаторів; V період (1991 – 2000 рр.: *перший етап* (1991 – 1995 рр.); *другий етап* (1995 – 2000 рр.) – ідея формування єдиного освітньо-інформаційного простору. Як видно, періодизація розвитку української педагогічної преси зумовлена й специфічними процесами генези педагогічної думки та становлення вітчизняної системи освіти, і сукупністю економічних, політико-ідеологічних та соціокультурних чинників. Українська педагогічна преса в типологічному розмаїтті видань і жанрів педагогічних публікацій відтворила затребуваність тих чи інших педагогічних ідей на різних стадіях генези проблеми педагогічної творчості вчителя протягом ХХ століття. Динаміка педагогічних ідей у педагогічній публіцистиці, проходячи через періоди передумов виникнення, зародження, становлення, протистояння, мала інверсійно-поступовий характер. Педагогічні ідеї не накопичувалися на різних етапах генези, а іманентно були присутніми з тим, щоб бути затребуваними в певний період. Ідеї, які виникали на відповідному етапі генези, повторювалися на наступних етапах або носили дискретний характер, то з'являючись, то зникаючи залежно від історичних подій, стану суспільства й т. ін. Отримані в ході дослідження факти дали змогу визначити головні тенденції реформування української педагогічної періодичної преси з огляду на сучасні завдання формування освітньо-інформаційного простору: регіоналізація, уніфікація, стандартизація.

Перспективи подальших досліджень. Вивчення української педагогічної періодичної преси й педагогічної публіцистики – носія інформації про розвиток педагогічної теорії й практики, історію провідних ідей педагогіки творчості – не тільки дозволяє збагатити пізнавальний арсенал педагогічної науки, але й дає можливість використовувати цю історичну спадщину у формуванні творчої особистості педагога в умовах сучасного вищого навчального закладу, що обумовлює перспективи подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Васькович Г. Шкільництво в Україні (1905 – 1920 рр.) / Г. Васькович. – К. : Мандрівець, 1996. – 359 с.
2. Сірополко С. Історія освіти в Україні. Видання здійснено за заповітом світлої пам'яті Михайла Гаяндюка / С. Сірополко. – Л. : Афіша, 2001. – 664 с.
3. Днепров Э. Д. Методологические проблемы истории педагогики / Э. Д. Днепров // Сов. педагогика. – 1986. – № 8. – С. 95–102.
4. Сухомлинська О. В. Періодизація педагогічної думки в Україні : кроки до нового виміру / О. В. Сухомлинська // Історико-педагогічний процес : нові підходи до загальних проблем. – К. : А. П. Н., 2003. – С. 47–66.
5. Каптерев П. Ф. История русской педагогики / П. Ф. Каптерев. – Пг. : Тип. В. Безобразова, 1915. – 746 с.
6. Каптерев П. Ф. Новая русская педагогика, ее главнейшие идеи, направления и деятели / П. Ф. Каптерев. – СПб. : Земля, 1914. – 212 с.
7. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
8. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті : [монографія] / Л. Д. Березівська. – К. : Богданова А. М., 2008. – 406 с.
9. Корнетов Г. Б. Цивилизационный подход к изучению всемирного историко-педагогического процесса / Г. Б. Корнетов. – М. : ИТП и МИО РАО, 1994. – 225 с.
10. Грінченко Б. Тяжким шляхом : Про українську пресу / Б. Грінченко. – К. : б. н. вид., 1912. – 74 с.
11. Грушевський М. Від редакції / М. Грушевський // Літ.-наук. вісн. – 1906. – Т. 33. – 1 с.
12. Єфремов С. Відгуки з життя та письменства. I. Про українську пресу, її становище та завдання / С. Єфремов // Нова громада. – 1906. – Кн. 1. – С. 118–128.
13. Маковой О. П'ятдесятилітній ювілей руської публіцистики / О. Маковой // Літ.-наук. вісн. – 1898. – Т. 2. – Кн. 5. – С. 111–126.
14. Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. / І. Франко // Збір. тв. : у 50 т. – К. : Наук. думка, 1976. – Т. 41 : Літературно-критичні праці (1890 – 1910). – 1984. – 683 с.
15. Жовтобрюх М. А. Мова української преси / М. А. Жовтобрюх. – К. : Вид-во АН УРСР, 1963. – С. 22–30.
16. Федченко П. М. Журналистика на Украине первой половины XIX столетия : автореф. дис. на соиск. учен. степ. д-ра филол. наук / П. М. Федченко. – Киев, 1967. – 47 с.
17. Дей О. І. Українська революційно-демократична журналістика : Проблема виникнення і становлення / О. І. Дей. – К. : Вид-во АН УРСР, 1959. – 491 с.

18. Історія української дожовтневої журналістики : [навч. посіб. для студ. вузів із спец. "Журналістика" / [Дей О. І., Моторнюк І. Л., Нечиталюк М. Ф. та ін.]. – Л. : Вища шк., 1983. – 512 с.
19. Животко А. П. Історія української преси : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / А. П. Животко. – К. : Наша культура і наука, 1999. – 368 с.
20. Тернопільський Ю. Л. Українська преса з нагоди 150-ліття / Ю. Л. Тернопільський. – Джерзі Сіті : Вид-во М. Коць, 1974. – 176 с.
21. Михайлин І. Нарис з історіографії історії української журналістики : Методологічні уроки Івана Франка / І. Михайлин ; [за ред. М. М. Романюка] // Українська періодика : Історія і сучасність : доп. та повідомл. сьомої Всеукр. наук.-теорет. конф. (Львів, 17 – 18 трав. 2002 р.). – Львів, 2002. – С. 30–36.
22. Нечиталюк М. Ф. "Білі плями" у вивченні історії української журналістики : Деякі питання методології і критики наукових джерел / М. Ф. Нечиталюк // Українська журналістика і національне відродження : [зб. наук. праць]. – К. : НМК ВО, 1992. – С. 33–38.
23. Романюк М. Українське пресознавство на порозі XXI століття / М. Романюк. – Л. : Б. в., 2000. – 110 с.
24. Нечиталюк М. Ф. Методологічні проблеми історико-журналістських досліджень / М. Ф. Нечиталюк // Українська періодика : історія і сучасність. – Львів, 1993. – С. 17–22.
25. Маловідомі джерела української педагогіки (друга половина XIX – XX ст.) : [хрестоматія] / [Березовська Л. Д. та ін.]. – К. : Наук. світ, 2003. – 418 с.
26. Корнетов Г. Б. Гуманістическое образование : традиции и перспективы / Г. Б. Корнетов ; Рос. акад. образования, Ин-т теорет. педагогики и междунар. исслед. в образовании. – М. : ИПиММО, 1993. – 135 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Vas'kovych G. Reformuvannia shkil'noi osvity v Ukraini u XX stolitti [The Reformation of the School Education in Ukraine in the XX Century] / G. Vas'kovych. – K. : Mandrivets', 1996. – 359 s.
2. Siropolko S. Istoriiia osvity v Ukraini. Vydannia zdiisнено za zapovitom svitloi pam'iatі Mykhaila Galandiuka [The History of Education in Ukraine. The Publication is Made upon the Testament in the Cherished Memory of Mychailo Galandiuka] / S. Siropolko. – L. : Afisha, 2001. – 664 s.
3. Dneprov E. D. Metodologicheskie problemy istorii pedagogiki [Methodological Problems of the Pedagogical History] / E. D. Dneprov // Sov. pedagogika [Soviet Pedagogy]. – 1986. – № 8. – S. 95–102.
4. Sukhomlyn'ska O. V. Periodyzatsiia pedagogichnoi dumky v Ukraini : kroky do novogo vymiru [The Pedagogical Thought Periodization in Ukraine : Steps to the New Dimension] // Istoryko-pedagogichniy protsess : novi pidkhody do zagal'nykh problem do zagal'nykh problem [The Historical-Pedagogical Process : New Approaches to the Common Problems]. – K. : A. P. N., 2003. – S. 47–66.
5. Kapterev P. F. Istoriiia russkoi pedagogiki [The History of the Russian Pedagogy] / P. F. Kapterev. – Pg. : Tip. V. Bezobrazova, 1915. – 746 s.
6. Kapterev P. F. Novaia russkaia pedagogiia, eoi glavneishie idei, napravleniia i deiateli [The New Russian Pedagogy, its Main Ideas, Directions and Activists] / P. F. Kapterev. – SPb. : Zemlia, 1914. – 212 s.
7. Goncharenko S. Ukrain's'kyi pedagogichnyi slovnyk [The Ukrainian Pedagogical Dictionary] / S. Goncharenko. – K. : Lybid', 1997. – 376 s.
8. Bereziv'ska L. D. Reformuvannia shkil'noi osvity v Ukraini u XX stolitti [The Reformation of the School Education in Ukraine in the XX Century] : [monografiia] / L. D. Bereziv'ska. – K. : Bogdanova A. M., 2008. – 406 s.
9. Kornetov G. B. Tsvivilizatsionnyi podkhod k izucheniu vsermirmogo istoriko-pedagogicheskogo protsessa [The Civilizational Approach to the World's Historical-Pedagogical Process Study] / G. B. Kornetov. – M. : ITP I MIO RAO, 1994. – 225 s.
10. Grinchenko B. Tiazhkym shliakhom : Pro ukrains'ku presu [On the Hard Road : about the Ukrainian Press] / B. Grinchenko. – K. : b. n. vyd., 1912. – 74 s.
11. Grushevs'kyi M. Vid redaktsii [From the Editorial Office] / M. Grushevs'kyi // Lit.-nauk. visn. [The Literary Scientific Journal]. – 1906. – T. 33. – 1 s.
12. Efremov S. Vidguky z zhyttia ta pys'menstva. I. Pro ukrains'ku presu, ii stanovshche ta zavdannia [Speeches from Life and Literature. I. On the Ukrainian Press, its Condition and Tasks] / S. Efremov // Nova gromada [New Society]. – 1906. – Kn. 1. – S. 118–128.
13. Makovei O. P'iatdesiateltnii yuvilei rus'koi publitsistyky [The Fiftieth Anniversary of the Russian Publicism] / O. Makovei // Lit.-nauk. visn. [The Literary Scientific Journal]. – 1898. – T. 2. – Kn. 5. – S. 11–126.
14. Franko I. Narys isrorii ukrains'ko-rus'koi literatury do 1890 r. [Essays of the Ukrainian-Russian History Literature till 1890] / I. Franko // Zibr. tv. [Collection of Works] : u 50 t. – K. : Nauk. dumka, 1976. – T. 41 : Literaturno-krytychni pratsi (1890 – 1910). – 1984. – 683 s.
15. Zhovtobriukh M. A. Mova ukrains'koi presy [The Language of the Ukrainian Press] / M. A. Zhovtobriukh. – K. : Vyd-vo AN URSSR, 1963. – S. 22–30.
16. Fedchenko P. M. Zhurnalistyka na Ukraine pervoi poloviny XIX stoletia [Journalism in Ukraine of the First Half of the XIX Century] : avtoref. dis. na soisk uchen. step. d-ra filol. nauk / P. M. Fedchenko. – Kiev, 1967. – 47 s.
17. Dei O. I. Ukrain's'ka revoliutsiino-demokratychna zhurnalistyka : Problema vynyknennia i stanovlennia [The Ukrainian Revolutionary-Democratic Journalism] / O. I. Dei. – K. : Vyd-vo AN URSSR, 1959. – 491 s.
18. Istoriiia ukrains'koi dozhovtnevoi zhurnalistyky [The History of the Ukrainian Pre-October Journalism] : [навч. посіб. для студ. вузів із спец. "Журналістика" / [Дей О. І., Моторнюк М. Ф., Нечиталюк М. Ф. та ін.]. – Л. : Vyshcha shk., 1983. – 512 s.
19. Zhyvotko A. P. Istoriiia ukrains'koi presy [The History of the Ukrainian Press] : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / A. P. Zhyvotko. – K. : Nasha kul'tura i nauka, 1999. – 368 s.
20. Ternopil's'kyi Yu. L. Ukrain's'ka presa z nagody 150-littia [The Ukrainian Press on the 150-th Anniversary] / Yu. L. Ternopil's'kyi. – Jersey Citi : Vyd-vo M. Kots', 1974. – 176 s.

21. Mikhailin I. Narys z istoriografii istorii ukrains'koi zhurnalistyky : Metodologichni uroky Ivana Franka [The Essay on the Historiography of the Ukrainian Journalism : Methodological Lessons by Ivan Franko] / I. Mykhailin // Ukrains'ka periodyka : Istorii i suchasnist'. – L'viv, 1993. – S. 17–22.
22. Nechytaliuk M. F. " Bili pliamy" u vyvchneni istorii ukrains'koi zhurnalistyky : Deiaki pytannia metodologii i krytyki naukovykh dzhherel ["White Spots" in the Learning the Ukrainian Journalism History : Some Questions of the Methodology and Critics of the Scientific Sources] / M. F. Nechytaliuk // Ukrains'ka zhurnalistyka i natsional'ne vidrozhennia [The Ukrainian Journalism and the National Revival] : [zb. nauk. prats]. – K. : NMK VO, 1992. – S. 33–38.
23. Romaniuk M. Ukrains'ke presoznavstvo na porozh XXI stolittia [The Ukrainian Press Knowledge on the Threshold of the XXI Century] / M. Romaniuk. –L. : B. v., 2000. – 110 s.
24. Nechytaliuk M. F. Metodologichni problemy istoriko-zhurnalistykykh doslidzhen' [Methodological Problems of the Historical Journalistic Researches] / M. F. Nechytaliuk // Ukrains'ka periodyka : istorii i suchasnist' [The Ukrainian Periodicals : the History and the Present Time]. – L'viv, 1993. – S. 17–22.
25. Malovidomi dzhherela ukrains'koi pedagogiky (druga polovyna XIX – XX st.) [Unknown Sources of the Ukrainian Pedagogy (the Second Half of the XIX – XX Centuries)] : [khrestomatiia] / [Berezovs'ka L. D. ta in.]. – K. : Nauk. svit, 2003. – 418 s.
26. Kornetov G. B. Gumanisticheskoe obrazovanie : traditsii i perspektivy [The Humane Education : Traditions and Perspectives] / G. B. Kornetov ; Ros. akad. obrazovaniia, In-t teoret. pedagogiki i mezhdunar. issled. v obrazovanii. – M. : ITPiMIO, 1993. – 135 s.

Матеріал надійшов до редакції 19.07. 2012 р.

Лобода С. М. Периодизация становления и развития украинской педагогической прессы XX века как отражение проблемы педагогического творчества учителя.

Обосновано в контексте общественных и педагогических детерминант периодизацию развития украинской педагогической периодической печати в XX веке. Освещены содержание, направления, специфика проблемы педагогического творчества учителя в разных периодах развития педагогической прессы, учитывая ведущие идеи украинского образования исследуемого хронологического промежутка. Определено, что изучение украинской педагогической периодической прессы и педагогической публицистики дает возможность использовать историческое наследие в формировании творческой личности педагога в условиях современного высшего учебного заведения.

Loboda S. M. The Periodization of the Formation and Development of the Ukrainian Educational Press during the 20th Century as a Reflection of the Issue of a Teacher's Educational Creativity.

The periodization of the Ukrainian pedagogical press development of the XX century in the context of the social and pedagogical determinants is established. The content, tendencies, peculiarities of teachers' pedagogical creative activity in the different periods of the pedagogical press development with due consideration of the principal ideas of Ukrainian Pedagogics in the period are highlighted. It is determined that the learning of the Ukrainian pedagogical periodical press and pedagogical sociopolitical journalism gives the opportunity to use the historical heritage in the teacher's creative personality formation in the terms of the contemporary higher educational establishment.